

С. Ю. Бортник, С. П. Дорошевич

Палеопедологія

ПАЛЕОПЕДОЛОГІЯ (від [палео...](#), грец. πέδον — [ґрунт](#) і [...логія](#)) — наука про давні ґрунти, ґрунтові покриви, ґрунтоутворювальні процеси педосфери, що існували в палеогеографічній оболонці Землі. Інша назва — палеоґрунтознавство. Головне завдання П. полягає у реконструкції давніх ґрунтів, ґрунтових покривів, чинників і процесів давнього ґрунтоутворення. П. — вітчизняна наука. Основи її теорії та методики були розроблені ще в 1910—30-х рр. [О. Набоких](#) та [В. Крокосом](#), хоча перші згадки про давні ґрунти у товщах четвертинних відкладів України належать ще до середини 19 — початку 20 ст. ([П. Армашевський](#), [К. Глинка](#), [О. Гуров](#), [В. Докучаєв](#) та ін.). Згодом з'явилися дані про викопні ґрунти серед лесів у працях багатьох вчених, зокрема [В. Різниченка](#), [Д. Біленка](#), [П. Заморія](#), [О. Москвітіна](#) та ін. Як самостійна наука в Україні П. утвердилася завдяки зусиллям палеогеографів [М. Веклича](#), [Н. Сіренка](#), [Ж. Матвіїшиної](#), [Н. Герасименко](#) та їх учнів. Палеопедологічний метод є одним з основних методів палеогеографічних досліджень (особливо четвертинних відкладів) та забезпечує палеогеографічні реконструкції цінною інформацією щодо ґрунтових покривів минулого та чинників давнього ґрунтоутворення. Методологічною суттю палеопедологічних досліджень є врахування актуалістичних підходів, за якими ґрунти давніх геологічних епох, як і сучасні, є своєрідними індикаторами фізико-географічних умов часу свого формування, адже кожен окремий генетичний тип ґрунту відображає конкретний стан чинників ґрунтоутворення — клімату, живих організмів, материнських порід, рельєфу та власне тривалості ґрунтоутворення у просторово-часовому вимірі. Специфіка методики дослідження похованих ґрунтів (П. ґ.) полягає у всебічному та комплексному використанні численних методів досліджень. На думку українського палеопедолога Н. Сіренка, П. ґ. вивчають з одного боку — як ґрунтові утворення за допомогою традиційних для ґрунтознавства методів, з іншого — як геологічні тіла, більшою чи меншою мірою перетворені процесами діагенезу, а також — як невід'ємний компонент давнього географічного ландшафту. Таким чином, П. знаходиться на стику трьох наук — [ґрунтознавства](#), [геології](#) та [географії](#), використовує дані та методику досліджень цих наук. Для забезпечення найкращих результатів палеопедологічних досліджень необхідне комплексне використання педологічних (макро- та мікроморфологічного, хімічного, фізико-хімічного, механічного та ін.), геологічних (стратиграфічного, геоморфологічного, літолого-мінералогічного, палеонтологічного

тощо) та географічних методів, включаючи порівняльно-географічний, з широким використанням принципу актуалізму. При вивченні П. ґ., у першу чергу, досліджують їх профіль, характер переходів та морфологію нижньої і верхньої меж між генетичними горизонтами, їх забарвлення, гранулометричний склад, особливості карбонатності ґрунтової маси, наявність та розподіл по профілю викопних кротовин і матеріалу, що їх виповнює, морфологію інших біологічних та хімічних новоутворень. Особливу увагу приділяють структурі ґрунтових виокремлень, наявності присипки SiO₂ та зон її ущільнення і накопичення. Важливе значення для встановлення генезису П. ґ. належить мікроморфологічному аналізу, що допомагає діагностувати елементарні ґрунтоутворювальні процеси через вивчення будови ґрунтів під мікроскопом. Невід'ємним атрибутом палеоґрунтознавчої інформації є також результати різноманітних методів аналітичних досліджень.

Рекомендована література

1. Веклич М. Ф., Сіренко Н. О., Дубняк В. І. та ін. Розвиток ґрунтів України у пізньому кайнозої. К., 1973;
2. Веклич М. Ф., Сіренко Н. О. Палеопедологія: Палеогеографічні дослідження. К., 1974;
3. Веклич М. Ф., Матвіїшина Ж. М., Медведєв В. В., Сіренко Н. О. Методика палеопедологічних досліджень. К., 1979;
4. Сіренко Н. О., Турло С. І. Розвиток ґрунтів і рослинності в пліоцені та плейстоцені. К., 1986;
5. Стратиграфічна схема четвертинних відкладів України. Стратиграфічні схеми фанерозою та докембрію України. К., 1993;
6. Zh. M. Matviishyna, S. P. Doroshkevych. Micromorphological peculiarities of the Pleistocene soils in the Middle Pobuzhzhya (Ukraine) and their significance for paleogeographic reconstructions // J. of Geology, Geography and Geoecology. 2019. Vol. 28, № 2.

Бібліографічний опис:

Палеопедологія / С. Ю. Бортник, С. П. Дорошевич // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2024. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-882149>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).